

BM ÖZEL PROSEDÜRLERİ İÇİN PRATİK REHBER

 International Service
for Human Rights

ISHR Hakkında

Uluslararası İnsan Hakları Servisi, insan hakları standartlarını ve sistemlerini güçlendirerek insan haklarını geliştirip koruyan insan hakları savunucularını destekleyen uluslararası bağımsız bir hükümet dışı kuruluştur (STÖ). Kuruluş, amaçlarını, araştırma, savunu, izleme, eşgüdüm ve kapasite geliştirme gibi çalışmaların stratejik bir bilemişiyle gerçekleştirilmeye çalışmaktadır.

1984 yılında kurulan, Cenevre ve New York'taki ofislerinin yanı sıra Fildişi Sahili'nde de bir temsilciliği bulunan ISHR, insan hakları alanındaki değişimlerde önemli bir rol oynamıştır. Bu rolün sonuçları arasında şunlar da yer almaktadır: Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı'na küresel sivil toplum adına girdilerde bulunma (1993), Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi'nin hazırlanmasına öncülük etme (1999), BM İnsan Hakları Konseyi'nin kurulmasına (2006) katkıda bulunma, İnsan Hakları, Cinsel Yönelim ve Cinsel Kimlikle ilgili Yogyakarta İlkelerinin benimsenmesi (2007), misillemelere karşı korumayı güçlendiren çığır açıcı BM İnsan Hakları Konseyi kararının benimsenmesi (2011) ve İnsan Hakları Savunucuları için etkili olacak Model bir Ulusal Yasanın hazırlanması (2014-2016).

ISHR uzun yıllardır insan hakları savunucuları Özel Raportörü ve bu konularla doğrudan ilgili diğerleriyle yakın ilişki içinde birlikte çalışmaktadır ve STÖ'lerin uzmanlarla stratejik işbirliğini sürekli desteklemektedir. ISHR, Özel Prosedürlerin genel çalışmasını güçlendirme çabaları içindedir. Buna, üstün niteliklere sahip bağımsız uzmanların görevlendirilmesini savunmak ve Devletleri bu uzmanların tavsiyelerini uygulamaya yönlendirmek de dahildir.

YAZARLAR

Helen Nolan (orijinal metin Raphael Viana David ve Sarah M Brooks tarafından güncellenmiştir.)

ISHR, büyük değer taşıyan kimi yayınlarından yararlanmasına izin verdiği için ARC International'a büyük teşekkür borçludur: 'BM Özel Prosedürler – Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği ile ilgili İnsan Hakları Alanında Çalışan Savunucular için Rehber' ve Transgender Europe ile ortaklaşa yayınlanan 'BM sizin için çalışsın – Transaktivistler için Kılavuz'

GRAFİK TASARIM

Maria Mahdessian (orijinal hali)

Copyright © 2019. International Service for Human Rights. Güncelleme: 2021.

Bu yayında yer alan materyal, ISHR'ye tam atıfta bulunma koşuluyla eğitim, öğretim ve ticari olmayan başka amaçlar için çoğaltılabilir. Yine kaynak olarak ISHR'nin belirtilmesi koşuluyla bu yayın ve linki web sitesinde paylaşılabılır. Buna karşılık, bu yayının hiçbir bölümü telif hakkı sahiplerinin önceden açık izni alınmaksızın herhangi bir ticari amaç için kullanılamaz.

Bu yayında yer verilen bilgilerin doğruluğunun ve güvenilirliğinin sağlanması için her tür çaba gösterilmiş olmasına rağmen, yayında bildirilen ya da kullanılan herhangi bir bildideki yanlışlar konusunda güvence vermemekte ve hukuksal bir sorumluluk üstlenmemektedir. Tespit ettiğiniz yanlışları bize iletirseniz bunları düzeltmekten memnun olacağız : information@ishr.ch

İçindekiler

Önsöz: Elkitabı hakkında	4
Sözlük	5
BÖLÜM 1: Özel Prosedürler Kimdir ve Nedir?	7
Özel Prosedürler kimdir?	7
Özel Prosedürler ne yapar?	7
1. İletişim	8
2. Ülke ziyaretleri	8
3. Rapor verme	9
4. Kamusal, eğitimsel ve normatif çalışma	10
BÖLÜM 2: Özel Prosedürler insan hakları savunucuları açısından neden önemlidir?	11
Özel Prosedürler nasıl etkili olabilir?	11
Özel Prosedürlerin avantajları	13
BÖLÜM 3: İnsan hakları savunucuları Özel Prosedürlerle nasıl çalışabilir?	17
İletişim	17
1. İletişimin hangi türleri gönderilebilir?	17
2. Kimler bilgi sunabilir?	18
3. Bilgi nereye gönderilmeli?	18
4. Sunumun ardından ne beklenebilir?	20
5. Bir iletinin takibi için neler yapılabilir?	21
Ülke ziyaretleri	22
Rapor verme	24
BÖLÜM 4: İnsan hakları savunucuları Özel Prosedürlerle güvenli biçimde nasıl çalışabilir?	25
İletişim	25
Misillemeler	26

Önsöz: Elkitabı hakkında

Özel Prosedürler, bağımsız insan hakları uzmanlarından oluşan bir Birleşmiş Milletler (BM) sistemidir. Unvanları “Özel Raportör’ olsun, “Bağımsız Uzman” olsun ya da “Çalışma Grubu” olsun, bu öznelerin görevi belirli tematik hakların tüm dünyada geliştirilmesi ve korunması ya da insan haklarının belirli ülkelerdeki durumu hakkında rapor hazırlanmasıdır. Özel Prosedürler son on yıl içinde bireylerin ve belirli grupların haklarına yönelik ihlallere karşı çıkmamanın en etkili uluslararası araçlarından biri olmuştur. Çevresel ve toprakla ilgili haklarını sahiplenen insanların öldürülmesine karşı harekete geçmişler, kadın insan hakları savunucularının karşılaştıkları güçlüklerin daha iyi anlaşılmasını sağlamışlar, LGBTİ kişilerin durumuna ışık tutmuşlar, son derece kısıtlı ortamlarda sivil toplumun yüz yüze kaldığı gözetim ve işkence gibi risklerin ortaya konulmasına yardımcı olmuşlardır. Bağımsız konuları, çoğu kez bu öznelerin uluslararası düzeyde eli alınmasında hükümetlerin ‘hassas’ oldukları konuları doğrudan hükümetlerle ele almalarına olanak tanımıştır. Ayrıca gene bu sayede risk altındaki bir kişi ya da topluluğun durumuyla ya da uluslararası standartlara uymayan yasa tasarılarıyla ilgili olarak hızla ve kamuya açık biçimde hareket edebilmişlerdir.

Bu elkitabı, Özel Prosedürler sisteminin insan hakları alanındaki çalışmalarına yardımcı olabileceğine inanan sivil toplum, hükümet dışı kuruluşlar (STÖ’ler) ve insan hakları savunucularına pratikte yardımcı olma amacıyla hazırlanmıştır. Burada yer alan bilgilerin Özel Prosedürlerle daha yakından ilişkilendirilip dünya ölçeğindeki uzman çalışmalarının etkisini artırmada STÖ'lere yardımcı olacağını umuyoruz.

Sözlük

İnsan Hakları Konseyi

'Tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasına yönelik saygıyı geliştirmek üzere' çalışan, **BM sistemi içindeki ana organdır.** 47 Üye Devletten oluşan Konsey, kimileri Özel Prosedürler kapsamındaki yönergeleri oluşturan, yenileyen ya da bunlara son veren kararlar alabilmektedir. Not: Bu organ 'İnsan Hakları Komitesinden' (anlaşma organlarından biri) ya da 'İnsan Hakları Komisyonundan' (Konseyin öncülü olup bugün mevcut değildir) farklıdır!

Özel Prosedürler

BM İnsan Hakları Konseyi tarafından dünyada insan haklarının durumuyla ilgili izleme yapıp bildirimde bulunmak üzere görevlendirilen **bağımsız insan hakları uzmanları.** Bu elkitabında bu prosedürler hakkında daha çok şey öğrenmiş olacaksınız.

Anlaşma Organları

Devletlerin dokuz temel uluslararası insan hakları anlaşmasını ve bunların isteğe bağlı protokollerini nasıl uyguladıklarını izleyen ve **bağımsız uzmanlardan oluşan on komite.** Herhangi bir anlaşmaya taraf durumundaki her Devlet, bu anlaşmada yer alan haklardan herkesin yararlanabilmesini sağlamak için gerekli adımları atmamakla yükümlüdür.

Evrensel Periyodik İnceleme

İnsan Hakları Konseyi tarafından örgütlenen bu süreçte bir Devlet, insan haklarının tümünde sağladığı ilerlemeleri her 4-5 yılda bir uluslararası topluluğa bildirmekte, iyileşmenin devam etmesine yönelik olarak yapılacak işler konusunda diğer hükümetlerden tavsiyeler almaktadır.

İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR)

İnsan Hakları Yüksek Komiserliği BM'nin insan haklarını küresel ölçekte geliştirmekten ve korumaktan sorumlu en yüksek organdır. BM Sekreteryaasının bir parçasını oluşturan **OHCHR,** görevini, BM'nin diğer insan hakları mekanizmalarına idari destek ve uzmanlık desteği sağlayarak ve sahadaki varlığıyla insan hakları standartlarının yerel düzeyde yaşama geçirilmesine yardımcı olarak yerine getirmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Üçüncü Komitesi (UNGA)

UNGA BM'nin en üst düzeyde karar ve politika belirleyen temsilci organı olup 193 Devletten oluşmaktadır. UNGA çalışmasının büyük bir bölümünü altı ana komiteye ayırmaktadır. Bu komiteler çeşitli konuları tartışmakta, UNGA'nın geniş toplantılarına karar tasarıları sunmaktadır. Organın insan hakları alanındaki çalışmalarının çok büyük bir bölümü **Üçüncü Komite ya da 'Sosyal, İnsani ve Kültürel Komite'** tarafından yürütülmektedir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC)

BM'nin altı ana organından biridir. Komisyonlar, kuruluşlar, komiteler, programlar ve fonlar açısından oluşan ECOSOC BM'nin sürdürülebilir kalkınma ve 2030 Gündemine ilişkin çalışmalarının temelini oluşturur. **STÖ'ler Komitesi'nin** üst organı olarak STÖ'lerin BM (ya da ECOSOC) nezdindeki danışman statüsünü onaylama yetkisine sahiptir. Bu statü, STÖ'lerin İnsan Hakları Konseyi ve diğer BM organlarına girişi için bir önkoşuldur.

İletişim

Özel Prosedürlerle görevli kişilerden birinin, hükümetlere ve diğer aktörlere gönderdikleri, insan hakları alanındaki belirli kaygıları dile getiren ve ek bilgi talep eden iletileri. Bu iletişim, tekil olaylara ('iddia mektupları' ve 'acil başvurular') odaklanabileceği gibi yasaları ve politikaları da konu alabilir ('diğer mektuplar'). Elkitabında bunlara ilişkin daha ayrıntılı bilgiler bulacaksınız.

Misillemeler

Bir kişi ya da grubun BM, onun organları ve temsilcileri ile işbirliği yapmasını ya da işbirliği girişiminde bulunmasını hedef alan herhangi bir biçimdeki **tehdit, sindirme, misilleme ya da saldırı eylemi**. BM insan hakları organlarının bu tür misillemeleri önlemeye ve ele almaya yönelik bir dizi görev tanımı ve prosedürü bulunmaktadır.

Özel Prosedürler kimdir?

‘Özel Prosedürler’, dünyada insan haklarıyla ilgili durumu araştırmak ve bu konuda bildirimde bulunmak üzere BM tarafından görevlendirilen bir grup insan hakları uzmanı için kullanılan bir terimdir. Bu uzmanlar aynı zamanda söz konusu hakların yaşama geçirilmesine yönelik tavsiyelerde de bulunmaktadır. Bu kişiler çoğu durumda Özel Raportör ya da Bağımsız Uzman unvanı taşırlar; bununla birlikte kimi Prosedürler aynı zamanda Çalışma Gruplarıdır. Çalışma grupları genellikle her biri **beş resmi BM bölgesinden** biri temsil eden beş üyeden oluşur¹. Farklı unvanlar çalışma yöntemlerindeki farklılıklardan kaynaklansa bile bu ayrımlar genellikle belirgin değildir. Özel Prosedürler, BM’nin insan hakları konularıyla ilgilenen başlıca hükümetler arası organı tarafından oluşturulur. Bu organ 2006 yılına kadar İnsan Hakları Komisyonu iken bugün İnsan Hakları Konseyi’dir (HRC).

1 BM bölgeleri listesi için bakınız: <https://www.un.org/dgacm/en/content/regional-groups>

2 Ülke direktifleri listesi için bakınız: http://spinternet.ohchr.org/_Layouts/SpecialProceduresInternet/ViewAllCountryMandates.aspx.

3 Tematik direktifler listesi için bakınız: http://spinternet.ohchr.org/_Layouts/SpecialProceduresInternet/ViewAllCountryMandates.aspx?Type=TM.

Özel Prosedürlerin ülke direktifleri ve tematik ‘direktifler’ olmak üzere iki geniş kategorisi vardır. Burada ‘direktif’ terimi İnsan Hakları Konseyi tarafından belirlenen bir ‘iş tanımı’ olarak düşünülebilir.

Ülke direktifleri² belirli bir ülkede insan haklarının durumuna ilişkin bildirimde bulunurken **tematik direktifler**³ örneğin işkence ya da örneğin eğitim hakkı gibi belirli bir hakkın yaşama geçirilmesi olmak üzere belirli olguların varlığıyla ilgilenir. 1 Nisan 2021 tarihi itibarıyla 44 tematik ve 11 ülke direktifi bulunmaktadır.

‘Direktif görevlileri’ olarak anılan bu uzmanlar BM personeli olmadıkları gibi görevleri nedeniyle ücret de almazlar. Bu ikisi uzmanların bağımsızlıklarının bir gereğidir. Ancak aynı özellikler uzmanların tüm zamanlarını bu görevlerine ayıramayacakları, aynı zamanda yaptıkları başka işler de olduğu anlamına gelir (örneğin bir üniversitede profesörlük gibi).

Özel Prosedürler ne yapar?

Herhangi bir Özel Prosedüre verilen somut görevler, direktifi tanımlayan HRC kararına göre değişir. Çeşitli uzmanların **web siteleri**⁴ ilgili kararlar ve direktifler hakkında daha ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bununla birlikte, Özel Prosedürlerin başvurabilecekleri araçlar aşağı yukarı aynıdır:

4 Web sayfalarına erişim için: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/Welcomepage.aspx>.

1. İletişim

Savunucular açısından doğrudan ve ivedi girişimleri mümkün kılabilmesi için, Özel Prosedürlerin elindeki en önemli araç belki de hükümetlerle kurulacak **“iletişimdir”**. Bu “iletişim”, kendi direktif alanına giren hak ihlali iddiaları konusunda Özel Prosedürlerin aldığı bilginin takibiyle ortaya çıkar, bu ihlallere son verme ve mağdurları tazmin etme amacı taşır.

İletişim, fiilen gerçekleşmiş ihlallerde **iddia mektupları** biçimini alırken halen süren ya da ortaya çıkma ihtimali olan ihlallerde **acil başvurular** olarak gerçekleşir. Bunlardan ikincisinde amaçlanan, insanların ya da toplulukların insan hakları açısından zarar görmelerini önlemektir. İletişim, kimi haklardan yararlanılmasına tehdit oluşturan ve halen yürürlükteki ya da tasarı halindeki yasalarla hükümet politikaları hakkında duyulan kaygıları belirtmekte de kullanılır.

İletiler Cenevre'deki OHCHR'den ülkenin Cenevre'deki BM misyonuna gönderilir ki bu kişi genellikle ülkenin Dışişleri Bakanlığı'nın bir temsilcisidir. Bu temsilciler de aldıkları iletiyi harekete geçilmesi ve yanıt için kendi hükümetlerindeki ilgili aktörlere iletmekten sorumludur. Son yıllarda pek çok uzman iletiyi ekonomik aktörler ve hükümetler arası kuruluşlar dahil olmak üzere devlet-dışı organları göndermeye başlamıştır.

İletiler çoğunlukla STÖ'ler ya da mağdurların bizzat kendileri tarafından Özel Prosedürlere aktarılan bilgilere dayanır. Giderek yaygınlaşan bir uygulama da ihlallerin birden fazla kategoriye girdiği durumlarda iletilerin iki ya da daha fazla sayıda görevli tarafından yapılmasıdır. Bu tür durumlarda genellikle görülen, bir görevlinin öne çıkarak diğerlerini katılmaya ve özel girdiler sağlamaya davet etmesidir. Örnek vermek gerekirse, bir protesto gösterisi düzenlemekten keyfi biçimde gözaltına alınan bir insan hakları savunucusunun iddiaları sonucunda ileti, insan hakları savunucuları, keyfi gözaltı ve toplantı özgürlüğü alanlarında görev yapan Özel Prosedürler tarafından gönderilebilir. İletiler ve hükümetlerin yanıtları, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) web sitesindeki **veri tabanında**⁵ yer alır ve bunlar HRC'ye sunulacak **raporda**⁶ toplu olarak kapsanabilir.

2. Ülke Ziyaretleri

Mahalline yapılan ziyaretler Özel Prosedürlerin ülkelerdeki durumla ilgili olarak bilgilenmelerinde başlıca yoldur. Bu ziyaretler sırasında uzmanlar hükümet temsilcileriyle, mağdurlarla ve sivil toplumdan kişilerle görüşerek ve görevleri açısından önem taşıyan yerleri ziyaret ederek (bölgeler, kamu kurumları, hata kimi durumlarda STÖ ofisleri) kendi görev alanlarına giren haklar ve daha genel anlamda insan hakları konusunda görüş oluşturmaya çalışırlar.

5 Gönderilen iletiler ve hükümet yanıtları veri tabanı için bakınız: <https://spcommreports.ohchr.org/>.

6 Raporlar (birleştirilmiş iletişim raporları) için bakınız: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/CommunicationsreportsSP.aspx>.

Bu ziyaretler **'resmi'** olabileceği gibi (hükümetin daveti üzerine) **'gayri resmi'** özellik de taşıyabilir (çoğu kez bir STÖ ya da üniversite tarafından düzenlenen bir konferans ya da etkinliğe katılım şeklinde). Gerçekleşen resmi ziyaret sonunda uzman başlıca bulgularını içeren bir 'Miyon sonu açıklaması' hazırlar. Uzman, bunun ardından hakların geliştirilmesi ve korunması açısından nelerin yapılabileceğine ilişkin tavsiyeleri de içeren ve sonra HRC'ye sunulan daha kapsamlı bir rapor hazırlar. Her bir uzman ya da uzmanlar grubu tarafından yapılan resmi ziyaretlerin sayısı farklılık gösterir; ancak genel bir kural olarak bir uzman bir yıl içinde üçten fazla resmi ziyaret yapmaz.

Resmi nitelik taşımayan ziyaretler sonrasında rapor hazırlanmaz, tavsiye listesi de çıkarılmaz, ayrıca bu ziyaretlerin giderleri de OHCHR tarafından karşılanmaz; ancak, bu tür ziyaretler aşağıda ve Bölüm III'te ele alınan başka fırsatlar yaratır. Bir uzmanın bir yıl içinde yapabileceği resmi olmayan ziyaretler herhangi bir sayı sınırlamasına tabi değildir.

Bunlara ek olarak istisnai kimi durumlarda Özel Prosedürlere HRC tarafından bireysel ya da grup olarak birtakım özel misyonlar da verilebilir. Bu görevler, İnsan hakları açısından özellikle acil durumların değerlendirilmesi ve ardından HRC güncellemesi için verilir. Örneğin 2007 yılında yedi Özel Prosedür HCR tarafından Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde insan haklarının durumunu incelemek üzere **görevlendirilmiştir.**⁷

7 Karar için bakınız: http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_7_20.pdf.

3. Rapor verme

Özel Prosedürlerin hepsi HRC'ye yazılı bir yıllık rapor sunar. Raporlar genellikle o yıl içindeki çalışmaların bir özetini verir, ortaya çıkan tematik ya da normatif konuları ele alır (aşağıya bakınız). Raporlar ekleriyle birlikte verilir ve bu ekler yapılan ülke ziyaretlerine ilişkin bilgileri ve kimi durumlarda gönderilen iletilerle alınan yanıtların özetini içerir. Bu raporlar genellikle, sunumların yapılacağı HRC oturumunu önceleyen haftalar içinde HRC **web sitesinde**⁸ yayınlanır.

8 Her oturum için HRC web sayfaları: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx>.

Uzmanlar aynı zamanda raporlarını HRC'ye sözlü olarak da sunarlar; devletlerle ve STÖ'ler dahil diğer paydaşlarla interaktif diyaloga girerler. Bu diyalog sırasında uzmanlara şimdiki ve gelecekteki çalışmaları, görevleri kapsamına giren hakların normatif gelişimi konusunda sorular yöneltilebilir.

Özel Prosedürlere ayrıca HRC'yi kendi rutin rapor dönemleri dışında güncellemeleri çağrısında da bulunulabilir. Bu çağrı, özellikle görev alanlarına giren konulardaki acil durumlarda yapılır.

Görevlendirmeyi oluşturan karara göre kimi Özel Prosedürler ayrıca Genel Kurul Üçüncü Komiteye de rapor verir. Görevliler Üçüncü Komiteye rapor verirken yalnızca hazır bulunan Devletlerle interaktif diyaloga girerler; bununla birlikte STÖ'ler Komite toplantısını önceleyen haftalarda ikili ve özel savunu çalışmalarıyla Devletler tarafından yapılan açıklamaları ve yöneltilecek soruları etkilemeye çalışabilir.

4. Kamusal, eğitimsel ve normatif çalışma

Korunan hakların daha iyi anlaşılması ya da belirli kaygılara dikkat çekilmesi açısından Özel Prosedürler genellikle kamusal alanda çalışır.

Bu tür çalışmanın önemli bir örneğini OHCHR aracılığıyla yapılan **basın açıklamaları** oluşturur. Bu tür açıklamalar genellikle uzmanın yeterince acil ya da ağır saydığı durumlarda kamuoyunda bir tepki yaratmak üzere yapılır. İletilerde olduğu gibi bu açıklamalar da çoğunlukla ortaklaşa yapılır.

Uzmanlar ayrıca belirli konulara ya da eğilimlere dikkat çekmek için medya mülakatları dahil başka kamusal çalışmalar da yapabilir.

Aralarından kimileri, görev tanımında kapsanan hakların daha iyi kavranmasına yönelik **eğitilere** katılır. Bunun yolları arasında bir web sayfası oluşturulması, sosyal medya kampanyası başlatılması ya da okullar ve üniversitelerle ortaklaşa etkinlikler düzenlenmesi yer alır. Paydaşlar tarafından düzenlenip daha sonra katılmaları için Özel Prosedürlerin çağrıldığı bu tür etkinlikler, görevlilerin resmi ziyaret için davetin sorunlu olduğu ülkelerde sivil toplumla ve mağdurlarla buluşma açısından fırsatlar yaratabilir. STÖ'ler de Özel Prosedürlerle birlikte çalışıp onların çalışmalarına yardımcı olabilirler. Örneğin bu bağlamda onları belirli etkinliklere, uzmanlar arası panellere katılmaya, bfring vermeye ya da ana konuşmayı yapmaya davet edebilirler.

Özel Prosedürler ayrıca **hakların normatif gelişiminin** eşgüdümünde ve bunlara katkıda bulunulmasında da önemli bir rol oynamıştır. Bu çerçevede ortaya çıkan konuları STÖ'lerle, insan hakları uzmanlarıyla ve hükümetler arası kuruluşların temsilcileri dahil olmak üzere diğer paydaşlarla buluşup tartışmışlardır.

Ek olarak, Özel Prosedürlerden kimileri gerek yeni standartlara ilişkin tartışmalara katkıda bulunarak gerekse bu standartları doğrudan kendileri hazırlayarak **standartlar oluşturulmasına** önemli katkılarda bulunmuştur. Bu tür katkıların yakın döneme ait bir örneği **Yogyakarta İlkeleri Artı 10'u** hazırlayan uzmanlar grubunda iki Özel Raportörün yar almasıdır. Burada sözü edilen, **hükümetlerin LGBTİ kişilerin haklarıyla ilgili yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için nasıl hareket etmeleri gerektiğini açıklayan bir belgedir.**⁹ Benzer biçimde, halihazırdaki ya da eski kimi Özel Prosedürler **İnsan Hakları Savunucularının Tanınması ve Korunması için Model Ulusal Yasayı** hazırlayan ve kabul eden uzman grupta yer almıştır.¹⁰

9 Yogyakarta İlkeleri Artı 10: Yogyakarta İlkelerini Tamamlamak Üzere Cinsel Yönelim, Toplumsal Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet İfadesi ve Cinsiyet Özellikleriyle İlgili Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Yönelik Ek İlkeler ve Devletlerin Yükümlülükleri.

Bakınız: <http://yogyakartaprinciples.org/principles-en/yp10/>.

10 İnsan Hakları Savunucularının Tanınması ve Korunması için Model Ulusal Yasa. Bakınız: <https://ishr.ch/defenders-toolbox/resources/model-law/>.

Özel Prosedürler insan hakları savunucuları açısından neden önemlidir?

Özel Prosedürler nasıl etkili olabilir?

Özetlendiği gibi, Özel Prosedürler insan hakları savunucularının çalışmalarını güçlendirmede kullanılacak çeşitli araçlara sahiptir. Bununla birlikte savunucular, genellikle kit olan kaynaklarını uzmanlarla çalışmada kullanıp kullanmayacaklarına ilişkin bir tercihte bulunmak durumundadır. Cenevre'deki uzmanlarla iletişim soyut, STÖ'lerin sahadaki gündelik çalışmalarından kopuk görünebilir. Özel Prosedürlerin hükümetleri yurttaşlarının ya da kendi egemenlik alanlarının içindeki başkalarının haklarına saygı göstermeye zorlayacak gücü yoktur; ellerinde ancak 'ikna gücü' vardır. O zaman sivil toplum grupları neden uzmanlarla çalışsın ki?

Bir kere, BM'den gelen açıklamalar ya da mektuplar sonucunda hükümetlerin **davranış ya da politika değişikliklerine** gitmeleri mümkündür. Kişilerin işkence ya da yasa dışı olarak gözaltına alınmaları gibi tehditlerle karşılaştıkları durumlarda BM'ye acil başvuru yaşam kurtarıcı bir rol oynayabilir.

Örnek: Bahreyn'de olduğu gibi son derece kısıtlı ortamlarda çalışan insan hakları savunucuları, **gözaltındayken**¹¹ serbest bırakılmalarını ya da gözaltı koşullarındaki iyileşmeleri, diğer etmenlerin yanı sıra, Özel Prosedürler tarafından yapılan açıklamaların (örneğin¹² ve örneğin¹³) ve iletişimin sağladığı tanınırlığa ve basınca bağlamıştır (örneğin¹⁴ ve örneğin¹⁵).

Daha genel olarak, **kamuoyu önünde utandırmanın** gücü küçümsememelidir. BM'nin bağımsız uzmanlarından gelen açıklamalar ya da mektuplar, yerel düzeyde zaten verilmekte olan mesajların yerine ulaştırılmasında etkili olabilecek ek bir yol olarak değerlendirilebilir. Diğer durumlarda ise riskli olması nedeniyle yerel grupların bunu yapamadıkları yerlerde Özel Prosedürler Devletlerle diyaloga girebilir.

Örnek: 2015 ve 2016 yıllarında Özel Prosedürler Brezilya'da bir barajın çökmesiyle ortaya çıkan insan hakları ihlalleri konusunda bildirimde bulunmuş (örneğin ve örneğin¹⁶) ve açıklamalar yapmıştır (örneğin ve örneğin¹⁷). Bu çabaların, yargı mercilerinin, hükümet ve özel sektör tarafından getirilen, ancak yerel toplulukların ve mağdurların ihtiyaçlarını yeterince gözetmeyen tazminat anlaşmasını iptal etmesinde belirleyici etmen olduğu düşünülmektedir.

11 Örneğin Bahreyn'den Maryam Al-Khawaja: https://twitter.com/BirdBahrain_/status/614358711033819136.

12 Açıklama için bakınız: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=4992&LangID=E>.

13 Açıklama için bakınız: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15460&LangID=E>.

14 İleti için bakınız: <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=13930>.

15 İleti için bakınız: <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=14847>.

16 Çalışma Grubunun Brezilya'daki incelemeleri ardından insan hakları, ulus ötesi şirketler ve diğer ticari işletmeler konusunda hazırladığı rapor. Bakınız: <http://undocs.org/A/HRC/32/45/Add.1>. Özel Raportörün Brezilya'daki incelemeleri sonucunda yerli halkların hakları konusunda hazırladığı rapor. Bakınız: <http://undocs.org/A/HRC/33/42/Add.1>.

17 Açıklamalar için bakınız: <http://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16855&LangID=E> and here: <http://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20242&LangID=E>.

İkincisi, Özel Prosedürler Devletlere **uzman tavsiyesinde ya da 'teknik yardımda'** bulunarak Devletlerin insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmelerine yardımcı olabilir. Bu tür bir destek hükümetler tarafından daha fazla dikkate alınabilir. Çünkü hükümetler bu tür desteği kimi zaman kendilerini elleştiren kamuya yönelik açıklamalardan daha "yapıcı" bulurlar ya da belirli bir durumda insan hakları alanındaki yükümlüklerini yerine getirmede uzman rehberliği ihtiyacı içinde olabilirler.

18 Yasa tasarıları konusundaki iletişim için bakınız: <https://www.ohchr.org/en/issues/freedomopinion/pages/legislationandpolicy.aspx>.

19 Örneğin Almanya'nın (bakınız: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/Legislation/GermanyReply9Aug2017.pdf>) Özel Raportörün ilemesine verdiği yanıt

(bakınız: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/Legislation/OL-DEU-1-2017.pdf>).

20 Daha fazla bilgi için bakınız: <https://ishr.ch/defenders-toolbox/resources/cote-divoire-upr-briefing-paper-on-situation-of-human-rights-defenders/>.

21 Rapor için bakınız: <http://undocs.org/A/HRC/32/36/Add.2>.

22 Açıklama için bakınız: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20603>

23 Örneğin: <https://www.amnesty.org/en/documents/asa25/7119/2017/en/>.

Örnek: Düşünce ve ifade özgürlüğünün geliştirilmesi ve korunması Özel Röportörü devletlere düzenli olarak iletiler göndermekte (bunlar görevlinin **web sitesinde** yayınlanmaktadır)¹⁸ ve dile getirilen kaygılar konusunda yanıtlar almaktadır. Bu yanıtlar arasında, Özel Raportör tarafından gündemle getirilen hükümlerin aradan geçen sürede **değiştirildiği**¹⁹ bilgisi de yer alabilmektedir. Özel Raportörün doğrudan teknik yardımda bulunmadığı durumlarda bile savunucular onların tavsiyelerini Devletler için yol gösterici olarak kullanabilirler: Fildişi Sahili'nden insan hakları savunucuları, daha sonra 2014 yılında kabul edilen **insan hakları savunucularının korunmasına ilişkin yasa** için yürütülen kampanya sırasında bu kampanyayı güçlendirmek için Özel Raportörlerin tavsiyelerinden ve raporlarından yararlanmışlardır.²⁰

Üçüncüsü, BM'ye yapılan başvuru sonucunda açık bir ilerleme sağlanamasa bile, başvuruda bulunmuş olma ve olayı ele alan uluslararası temsilcilerin ortaya çıkması, mağdurların mücadelelerinde yalnız olmadıklarını göstererek **yerel gruplara inandırıcılık** ve ihtiyaç duydukları **desteği** sağlayabilir. Bu söylenen, verilen mücadelelerin çoğu kez hayli izole ve izole edici görülen örneğin cinsel ve üreme sağlığı hakları gibi insan haklarının hassas ya da ihtilafli olduğu alanlarda özellikle geçerli olabilir.

Örnek: Toplantı ve örgütlenme özgürlüğü Özel Raportörü 2016 yılında Kore Cumhuriyeti'ni ziyaret etmiş, ardından ülkede barışçı toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakları konusunda geriye gidişe dikkat çeken bir **rapor**²¹ ve **açıklama**²² yayınlamıştır. Sivil toplum bu konuya dikkat çektiği halde konu Özel Raportörün açıklamalarına kadar yeterince ilgi çekmemişti. Böylelikle, ileri sürülen iddialar daha fazla inandırıcılık kazanmış, **STÖ'ler**²³ eldeki rapora dayanarak savunuyu çalışmalarına daha fazla 'meşruiyet' kazandırmıştır.

Dördüncüsü, uluslararası düzeyde çalışma aktivistlere kuruluşlarının kapsama alanını genişletme fırsatları sunabilir: birlikte toplanma, **ittifaklar oluşturma ve çalışmalarını eşgüdümüne kavuşturma**. Bu durum ayrıca yeni finansal kaynaklara erişimi de sağlayabilir.

24 Uluslararası Kadın Hakları Savunucuları Koalisyonunun çalışmaları hakkında daha fazla bilgi için bakınız: <http://www.defendingwomen-defendingrights.org/our-work/>.

Örnek: 35 kuruluşun yer aldığı küresel bir ağ olan Uluslararası Kadın Hakları Savunucuları Koalisyonu insan hakları Özel Raportörleriyle stratejik ve eşgüdümlü **çalışmalar gerçekleştirmiştir**²⁴. Kadınlara yönelik şiddet ve kültürel hakları konu alan bu çalışmaların yanı sıra kadınlara yönelik ayrımcılık Çalışma Grubuyla birlikte yapılan çalışmalarda uluslararası normların ve korumanın güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Son olarak, bu konuların uluslararası sisteme getirilmesi önemlidir; çünkü sistemi ve onu oluşturan hükümetleri dünyada milyonlarca insanın karşılaştığı güçlükleri tanımaya ve bunları ele almaya zorlar. Dolayısıyla bireysel çabalar, hükümetleri, evrensel insan haklarını güvence altına alma taahhütlerini yerine getirmeye zorlayan **daha geniş bir harekete katkıda bulunur.**

25 Örneğin: <http://undocs.org/E/CN.4/2006/48>

26 Mülakat için bakınız: <http://projects.essex.ac.uk/ehrr/V2N1/Hunt.pdf>.

Örnek: Sağlık hakları alanında daha önceki Özel Raportör Paul Hunt, insan hakları hukukuna göre cinsel yönelim temelinde ayrımcılığın **yasak olduğunu**²⁵ ve cinsel hakların kişinin kendisine uygun gördüğü cinsiyeti ifade etme hakkını da kapsadığını çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Kimi Devletler de Hunt'ı bu konumu nedeniyle eleştirmiştir. Hunt, daha sonra verdiği bir **mülakatta**²⁶ şunları söylemiştir: *'Özel Raportörlük konumu bir popülerite yarışması değildir. Konu ihtilaflı olsun olmasın benim işim sağlık hakkını uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde açıklamak, uygulamak, iletirmek ve korumaktır. Milyonlarca erkeğin ve kadının cinsel yönelimleri nedeniyle baskı altında tutulduğu -bu arada pek çoğunun öldürüldüğü- gerçeğini gözden kaçırmamalıyız.'* Dolayısıyla Devletler insan haklarını tanımakta isteksiz olsalar bile bu kişilerin talepleri de dikkate alınmalıdır.

13

Özel Prosedürlerin avantajları

Özel Prosedürlerin çalışma yöntemleri, STÖ'ler ve insan hakları savunucuları açısından özellikle yararlı birtakım temel özelliklere sahiptir:

Acillik: Acil başvurularda bulunabilme Özel Prosedürlere özgüdür ve bu yönüyle sürmekte olan ihlallerde ya da ortaya çıkması muhtemel ihlallerin önlenmesinde kilit önemdedir. Bu kapasite sayesinde geçmişte yaşam kurtarılmıştır.

27 BM akreditasyon sistemiyle ilgili bir rehber için bakınız: <https://www.ishr.ch/news/updated-practical-guide-un-committee-ngos>.

28 Bu tür bir durum örneği için bakınız: <https://ishr.ch/latest-updates/turkey-ngo-committee-aids-state-seeking-silence-ngos/>

Erişilebilirlik: STÖ akreditasyon sistemi²⁷ (aynı zamanda ECOSOC statüsü olarak da bilinen BM nezdinde danışmanlık statüsü kazanma) zaman ve kaynak gerektirir ve bu statünün kazanılması özellikle **siyasal açıdan hassasiyet taşıyan**²⁸ konularda çalışan STÖ'ler için güçtür. Bu durumda, Özel Prosedürlere bilgi sunma açısından **akreditasyonun gerekli olmadığını bilmesi** önemlidir: Herhangi bir mağdur ya da grup bu mekanizmayla çalışabilir.

Tam kapsama: Özel Prosedürlerin yerindeliğinin bir başka temel özelliği de bunların Devletlerin anlaşma onaylamış olma durumlarından bağımsız olarak iş yapabilmeleridir. Başka bir deyişle, yapılan çalışmalar, verilen direktif çerçevesinde dünyadaki herhangi bir ülkedeki ihlalleri ele alabilir.

İç hukuk yollarını tüketmiş olma gerekliliği: Kimi uluslararası insan hakları mekanizmaları, harekete geçmeden önce mağdurların tüm iç hukuk yollarını tüketmiş olmalarını öngörür. Özel Prosedürlerde bu geçerli değildir.

Bağımsızlık: Özel Prosedürlerin en belirleyici özelliği, görevlendirildikleri andan itibaren hükümetlerden bağımsız olmalarıdır. Özel Prosedürler bu bağımsızlıkları sayesinde siyasal açıdan hassas konularda çalışabilirler ve hükümetleri başka organların yapamayacakları ya da yapmak istemeyecekleri şekilde sorgulayabilirler. Ayrıca, insan haklarını pekiştirmek üzere uluslararası hukuka daha ileri yorumlar getirebilirler ve bu yorumları destekleyebilirler; Devletlerin, muhataplarının sorgulayıcılığı karşısında düşmanca ya da çekinik davrandıkları durumlarda belirli konuları uluslararası gündemde tutabilirler.

İnsan haklarını izleyen BM organları arasındaki başlıca farklılıklar nelerdir?

	Evrensel Periyodik İnceleme (UPR)	Özel Prosedürler (SPs)	Anlaşma Organları (TBs)
Ne tür bir izleme?	Ülkeler: UPR ülkelerin insan hakları sicilinin tamamını değerlendirir.	Ülkeler/konular: SP'ler ya bir ülkede insan haklarının durumunu izler ya da genel değerlendirmenin bir parçası olarak insan hakları temalarına odaklanır.	Ülkeler: TB'ler, bir Devletin onayladığı ya da kabul ettiği bir anlaşmada belirlenen yükümlülüklerini nasıl yerine getirdiğini değerlendirir.
Tavsiyeleri kim yapar?	Devletler: Devletler birbirlerine tavsiyelerde bulunur.	Uzmanlar: Bir kişi ya da küçük bir grup asıl olarak Devletlere tavsiyelerde bulunur; ancak bu tavsiyeler iş çevreleri gibi başka aktörlere de yönelik olabilir.	Uzmanlar: Bir uzmanlar komitesi Devletlere tavsiyelerde bulunur.
Hangi insan hakları kapsanır?	Hepsi: İnsan haklarının hepsi UPR kapsamındadır.	Bazıları: SP'ler İnsan Hakları Konseyi tarafından verilen görev kapsamında ya ülkelere ya da belirli konulara odaklanır.	Bazıları: TB'ler yalnızca uyulması için kendi adlarına izleme yaptıkları anlaşmalar kapsamına giren haklara odaklanabilir.
Ülke ziyaretleri yapabilirler mi?	Olmayan: UPR sürecinin kapsamında ülke ziyaretleri yer almaz.	Olabilir: Tüm SP'ler ülke ziyaretleri yapabilir; ancak 'resmî' ziyaret yalnızca Devletin buna izin vermesiyle mümkündür.	Olabilen: Örneğin İşkencenin Önlenmesi Alt-Komitesi gibi kimi TB'ler ülkeleri ziyaret edebilir.

	Evrensel Periyodik İnceleme (UPR)	Özel Prosedürler (SPs)	Anlaşma Organları (TBs)
İzleme hangi sıklıkta yapılır?	Arada gönüllülük temelinde ara-dönem raporuyla birlikte her 5 yılda bir.	Sürmekte olan: Her bir SP kendi ülkesi ya da konusuna ilişkin bir yıllık rapor yayınlar. Bir ülkede insan hakları alanında ciddi ihlaller meydana geliyorsa yıl içinde iletiler de çıkarabilirler.	Değişkenlik: Devletler kabaca her dört yılda bir değerlendirmeye alınır, ama bu genellikle daha seyrek aralıklarla olur. Bunun nedeni de sürecin ülkenin bilgi vereceği zamana bağlı olması ve TB'nin birikmiş iş yüküdür.
Hangi ülkeler kapsanır?	Hepsi	Hepsi: Ancak kimi SP'ler belirli bir ülkedeki durumu değerlendirmek üzere görevlendirilir.	Kimileri: TB'ler yalnızca TB'nin uyum denetimi yetkisine sahip olduğu anlaşmayı onaylamış olan ülkeleri değerlendirmeye alabilir.
Tavsiyeler ne kadar güvenilir?	Siyasal: Devletler birbirlerini değerlendirdiklerinden UPR tavsiyeleri her saman siyasal niteliktedir. Bunlardan kimileri özel, eylem-yönelimli ve uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda iken diğerleri hayli muğlak özellikler taşıyabilmektedir. Devletler tavsiyeleri benimseme yolunu seçebilecekleri gibi bunları salt not etmekle de yetinebilirler; Devletin uymaması halinde herhangi bir yaptırım söz konusu değildir.	Uzman: Tavsiyeler bağımsız uzmanlar tarafından yapılmaktadır ve bu da onları yetkin kılan bir özelliktir. Tavsiyelerin kendi başına bağlayıcılığı yoktur ve bu da devletlerin bunları uygulamak üzere yalnızca teşvik edilmeleri anlamına gelir.	Bağlayıcılık: TB tavsiyeleri, bağlayıcı hukuksal yükümlülüklerini yerine getirmek için Devletlerin ne yapmaları gerektiğini belirten açıklamalardır ve bu da Devletlerin bunları uygulamaları gerektiği anlamına gelir. Ancak, devletlerin bunu yapmamaları halinde herhangi bir yaptırım söz konusu değildir. Tavsiyeler genellikle hukuk dilinde yazılır ve çok özel içerik de taşıyabilir.

OHCHR'nin rolü

OHCHR, özel Prosedürler için fiilen bir sekretarya gibi hareket ederek tüm görev sahiplerinin çalışmalarına yardımcı olur. Hukuksal ve bölgesel uzmanlık, araştırma ve analitik yardım ve belge bulma gibi alanlarda destek sağlar.

Özel Prosedürler OHCHR ekiplerinin doğrudan desteğinden yararlanır. Merkezi Cenevre'de olan ve genellikle bir ya da iki kişiden oluşan bu ekipler raporların öngördüğü araştırmalara, ileti ve basın açıklaması taslaklarının hazırlanmasına yardımcı olurlar ve görev sahiplerinin Cenevre'de bulunmadığı sıralarda burada sivil toplumla bir araya gelirler. Ekip aynı zamanda görevlilerin herhangi bir resmi ziyaretine ve zaman zaman da gayri resmi ziyaretlerine ilişkin lojistik ve gündeme ilişkin düzenlemelerini de desteklemektedir. OHCHR'nin kaynakları çok sınırlı olduğundan ilgili personele sivil toplumdan gelen bilgilerle baş etmekte zorlanabilir; bu nedenle kimi görevliler dış personelin desteğine başvurabilirler.

HRC'nin rolü

Özel Prosedürler, uzmanlıkları dolayısıyla ve HRC'ye esasa ilişkin tavsiyelerde bulunmak üzere belirlenen bağımsız görevlilerdir. Özel Prosedürleri oluşturan, HRC'dir ve HRC'yi de devletler oluşturmaktadır. Dolayısıyla HRC bünyesindeki ülkeler arasındaki siyasal pazarlıklar ve gerilimler de her bir görevin oluşturulmasını, yetkilerini, sürüp sürmeyeceğini ve gelecekteki yönünü belirleyen etmendir.

Bu, aynı zamanda, HRC'nin görevlilerin bağımsız çalışmalarının önündeki en büyük tehdit olduğu anlamına gelir. Belirli bir konuya ya da ülkeye ilişkin Özel Prosedür oluşturma kararının Devletler tarafından alındığı durumlarda bile, daha sonra alınan kararlarda çalışmalara müdahaleye ya da 'rakip' veya 'karşı denge oluşturucu' görevler yaratma gibi teşebbüslere tanık olunur. Devletler, giderek artan biçimde, Özel Prosedür görevlileriyle görevlerinin meşruiyeti ya da uzmanın 'işini yapma tarzına' ilişkin interaktif diyaloga girmektedir.

Bu riske rağmen, Özel Prosedürlere görev verenin HRC, yani insan hakları alanındaki yetkinliği kendi başına temsil eden en üst düzey BM organı olması, çalışmaların siyasal etkisinin ve ağırlığının daha büyük olabileceği anlamına gelir. Bu da nüfuzu artırır, ülkeleri işbirliğine özendirir ve insan hakları alanında olumlu değişikliklere katkıda bulunur.

İnsan hakları savunucuları Özel Prosedürlerle nasıl çalışabilir?

Özel Prosedürlerin kullanabilecekleri her araç insan hakları savunucularına alan açar. Bu bölüm, söz konusu fırsatlardan nasıl yararlanılabileceğini ele almaktadır.

İletişim

Yukarıda da değinildiği gibi, iletişim prosedürü, uzmanlara bilgi ya da iddia iletebilen ve bu konuları hükümetlerle ele almalarını talep edebilen insan hakları savunucuları açısından Özel Prosedürlerin en yararlı aracı olarak görülebilir.

1. İletişimin hangi türleri gönderilebilir?

Özel Prosedürler için kullanılacak asıl olarak üç tür iletişim söz konusudur. Her tür ileti tek bir Özel Prosedür ya da bunların bir kombinasyonu ile gerçekleştirilebilir.

Acil başvurular sürmekte olan ihlallerin durdurulması ya da olması muhtemel ihlallerin önlenmesi için geliştirilmiş araçlardır. Özel Prosedürlerin hedefi, bilgi aldıktan sonra bu başvuruları hemen ilgili yere iletmek, kişilerin ya da grupların statüsü hakkında netlik talep etmek ve hükümete bu kişilere ilişkin sorumluluklarını hatırlatmaktır.

29 İletiler için bakınız: September 2015: <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=22669>, March 2016: <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=21114>, August 2016: <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=3318>, February 2017 (Keyfi Gözaltılarla İlgili Çalışma Grubu Görüşü): https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session77/A_HRC_WGAD_2016_61_AEV.pdf, July 2017: <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=23248>

Örnek: Suudi Arabistan'da Özel Prosedürler tarafından **2015 yılında, 2016 yılında iki kez ve ardından 2017 yılında** gönderilen iletiler ²⁹ protesto gösterileri kaynaklı ölüm cezalarının uygulanmaması yönündeki eğilimin sürdürülmesine katkıda bulunmuştur. Söz konusu protesto gösterilerinin yapıldığı tarihte ilgili kişiler yaşça henüz küçüktü ve idam cezası da çarmıha germe ya da kafa kesme biçiminde uygulanmaktaydı. İleri sürülenlere göre yargılama usullerine uyulmamış, itiraflar ise işkence altında alınmıştı. İletiler, infazların hemen yakında görüldüğü farklı uğraklarda gönderilmiştir.

Buna karşılık **iddia mektupları** halen vuku bulmuş olan insan hakları ihalleriyle ilgilidir. Bunlar iddiaları özetledikten sonra ilgili hükümetten bu iddialara ve mağdurların tazmin edilmesine yönelik önlemlere ilişkin bilgi talep eder. Anlatılan olaylar ve durumlardan hareketle hükümetin yapması gerekenlere ilişkin önerilerde bulunur. Kişilere ya da gruplara yönelik ihlal vakalarıyla ilgilendiği gibi belirli bir ülkede insan haklarının durumu ile ilgili daha genel kaygıları da ele alabilir.

30 İleti için bakınız: <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=20010>

Örnek: Kenya’da çevrede yaşayanların sağlığını tehdit eden bir kurşun izabe tesisi dolayısıyla bir şirkete ve hükümete açılan davanın tanıkları saldırıya uğramış, tehditler almış (tehdit edenler arasında polisler de yer almıştır) ve saklanmak zorunda bırakılmıştır. İş yaşamı ve insan hakları Çalışma Grubu ile çevre Özel Raportörü tarafından gönderilen bir **ileti**³⁰ ve yapılan basın açıklaması, mahkemenin tanıklar için koruma önlemleri kararı çıkarmasına yardımcı olmuştur.

Politika/yasama iletileri (ya da ‘Diğer Mektuplar’) görece yeni bir iletişim biçimi oluşturur ve bu iletiler mevcut ya da önerilen bir politikanın veya yasanın nüfusun belirli bir kesiminin haklarından yararlanma durumunu etkilediğine ya da etkileyeceğine ilişkin kaygıları kayda geçirmek üzere gönderilir. Bu iletilerden kimileri, diğer iletilerden farklı olarak, ilgili Özel Prosedürün web sitesinde kamuya açık olarak hemen paylaşılır.

31 İleti için bakınız: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WG/iletisim/OL-POL-1-2018.pdf>.

32 Basın açıklaması için bakınız: <http://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22882&LangID=E>.

33 İleti için bakınız: <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=13774>.

34 Basın açıklaması için bakınız: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15002&LangID=E>.

Örnek: 2018, BM kadınlara karşı ayrımcılık Çalışma Grubu Mart 2018’de bir **ileti**³¹ çıkardı ve **basın açıklaması**³² yaptı. Bu belgelerde Polonya parlamentosundan, Polonya’nın insan hakları alanındaki yükümlülüklerini ihlal riski taşıdığı düşünülen “Kürtaja Son” adlı yasa tasarısını reddetmesi isteniyordu. İletinin yasa tasarısının görüşüleceği hafta içinde gönderilmesi STÖ’lere oylamanın sonucunu etkileme olanağı tanıdı. Bu sırada tasarı üzerindeki oylama, yaygın tepkiler üzerine beş aydır askıda bulunmaktaydı. Avustralya’da Özel Raportörler bir **iletide**³³ bulunup **açıklama**³⁴ yaptılar. Bu belgeler sivil toplum tarafından, şirketlere protestoculara ve savunuculara karşı “karalama” suçlamasıyla dava açmalarına olanak tanıyan bir yasa tasarısını hedef alan kampanyaları desteklemekte kullanıldı. Bu müdahaleler sayesinde en olumsuz unsurlar yasa tasarısından çıkarıldı, ardından aynı gerekçeler yasanın anayasaya aykırı bulunmasıyla sonuçlanan stratejik bir davada yarar sağladı.

2. Kimler bilgi sunabilir?

Pek çok durumda herkesin bilgi sunması mümkündür. Kuruluşların BM’ye kayıtlı olmaları zorunlu değildir ve kişiler de bilgi sunabilir. Keyfi gözetli uygulamaları ve gözden kaybolmalara ilişkin Çalışma Grupları ise biraz daha formel koşullar öngörür ve ilgili kişilerden, ailelerinden ya da temsilcilerinden (avukatlar ve STÖ’ler dahil) gelen bilgileri kabul eder.

3. Bilgi nereye gönderilmeli?

İleri sürülen ihlal iddialarının değerlendirilmesini kolaylaştırma açısından, bilgi vermek isteyen kişiler için tüm görevlilere yönelik bir **çevrimiçi anket**³⁵ bulunmaktadır. Belirli görevlilere e-posta yoluyla gönderilen bilgiler de dikkate alınmaktadır.

35 Özel Prosedürlere bilgi sunma açısından çevrimiçi anket konusunda bakınız: <https://spsubmission.ohchr.org/>

36 Tematik direktifler listesi için bakınız: <http://spinternet.ohchr.org/Layouts/SpecialProceduresInternet/ViewAllCountryMandates.aspx?Type=TM>.

37 Ülke direktifleri listesi için bakınız: <https://spinternet.ohchr.org/ViewAllCountryMandates.aspx?lang=en>.

38 Özel Prosedürlerde Yükümlü Kişiler Rehberi için bakınız: https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/SP/VisualDirectoryJuly2020_en.pdf.

39 Özel Prosedürlere bilgi sunma açısından çevrimiçi anket konusunda bakınız: <https://spsubmission.ohchr.org/>.

Belirli Özel Prosedür görevlerinin kendi kriterleriyle ilgili bilgiler-bunlar, iletinin hazırlanması açısından özellikle değer verilen bilgilerdir- **tematik görevlerin**³⁶ ya da **ülke görevlerinin**³⁷ web sayfalarında bulunabilmektedir. Bilgilerin İngilizce, Fransızca ya da İspanyolca verilmesi gerekir.

İpucu: Çeşitli Özel Prosedürlerin ortak girişimine özel olarak ilgi duyuyorsanız, ilgili görevlilerin hepsiyle bilgi paylaşmanız ve birlikte hareket etmenin önemini açıklamanız önemlidir (örneğin etkinin bu şekilde nasıl artacağı). Özel olarak ortak girişim istemiyorsanız bunun da nedenini açıklamalısınız.

Bilgileri e-mail aracılığıyla **urgent-action@ohchr.org**, adresine gönderiyorsanız Özel Prosedürleri destekleyen ekip gerekli ileti türü hakkında bir değerlendirme yapacak ve bu bilgilere hangi Prosedürün (Prosedürlerin) uygun düştüğünü belirtecektir. Bununla birlikte, durumun acil olup olmadığı ve bilginin hangi görev alanına yönelik olduğunun "konu" bölümünde belirtilmesi yararlı olur. Eğer bilgileriniz özel olarak belirli bir görev alanına yönelikse, bilgileri Özel Prosedür Görev Sahipleri **Rehberinde**³⁸ bulunan ve çoğu kez ayrıca bu görev kapsamında yapılan basın açıklamalarında da verilen genel e-mail adresine göndermeniz gerekmektedir.

İpucu: İnsan hakları savunucularının halihazırda ellerinde bulunan bilgiler genellikle pek az kaynaktan yararlanılarak bir sunuma dönüştürülebilir. Bunu sağlama açısından eldeki bilgilerin inandırıcı olması, yalnızca medya kaynaklarının kullanılmasından kaçınılması ve bilgilerin mümkün olduğu kadar birinci elden kaynaklara dayandırılması gerekir. Çoğu aynı zamanda **çevrimiçi ankette**³⁹ de yer alan aşağıdaki soruları mutlaka yanıtlamalısınız:

- 1. İletiyi kim gönderiyor?** İrtibat bilgilerini verin.
- 2. Durum acil mi?** Neden? Politika üzerinde etkili olacak ya da daha fazla ihlali önleyecek özel bir an ya da fırsat penceresi var mı?
- 3. Mağdurun (mağdurların) adları, yaşları, cinsiyetleri, kökenleri ve/ya da ikamet yerleri?** Eğer iddia geniş bir gruba ilişkinse o zaman çok sayıda mağduru tek bir sunumda birlikte verebilirsiniz.
- 4. Onay aldınız mı?** Bu onay kişisel olarak mağdurun kendisi ya da ailesi veya avukatı tarafından verilebilir. Kimi durumlarda personel de bu bilgileri yazılı olarak isteyebilir.
- 5. Ne oldu?** Tarih ve yer belirtin. Eğer konu bir yasa ya da politikayla ilgiliyse ilgili belgeleri ekte sunun (duruma göre, İngilizce, Fransızca ve İspanyolca çevirileriyle birlikte).

6. **Failler kim?** Mümkünse adlarını, unvanlarını/işlerini ve ihlal nedenlerini verin.
7. **Bağlam ne?** Uzmanlar konunun hukuksal çerçevesi hakkında ne biliyor – genel bir duruma ilişkin sunumlarda özellikle önemlidir.
8. **Durumu ele almaya yönelik hangi girişimde bulunuldu?** Burada kastedilen ulusal ya da uluslararası düzeylerdeki girişimlerdir ve mağdurlar ya da onların temsilcileri tarafından halen yapılmış olan tazminat başvurularını da kapsamaktadır.
9. **Özel Prosedür(ler) hangi somut girişimlerde bulunmalı?** Uzmanların durumu en iyi biçimde ele almalarını sağlayacak adımlar ya da önlemler önerin. Sormaları gereken sorular ve bir basın açıklaması yapmalarını isteyip istemediğiniz de buna dahildir.

4. Sunumun ardından ne beklenebilir?

OHCHR bilgileri aldıktan sonra ilgili personel görev sahibinin bir İleti hazırlaması açısından bu bilgilerin yeterli ve yeterince inandırıcı olup olmadığını değerlendirecektir. Bu değerlendirmeyi yapanlar kimi durumlarda ek ayrıtlar vermeleri için bilgi kaynaklarıyla temasa geçebilir. Ayrıca, ortadaki durumun bir ya da daha fazla sayıda Özel Prosedürün görev alanına girip girmediği de belirlenir. Gerek bu nedenlerle gerekse eldeki kaynakların sınırlı olması nedeniyle ilgililerin aldıkları her bilgiyi harekete geçmek için kullanmaları mümkün olmaz.

İpucu: Kimi uzmanlar haftada 100'den fazla başvuru almaktadır. Sunumlarınızın uzmanlar tarafından dikkate ve harekete geçmeye değer bulunması şansınızı artırmak için çok yakın zamanlarda gerçekleşmiş ya da yakınlarda gerçekleşebilecek olaylara odaklanın. Belirli bir anda harekete geçmenin neden gerekli olduğunu ortaya koyun (özellikle konuya ilişkin bir basın açıklaması yapılmasını umuyorsanız) ve belirli bir eğilime işaret etmek üzere bir dizi olayı derleme konusunu düşünün. Sözü geçen herhangi bir mağduru ya da kuruluşun bu konuda onayını almayı ihmal etmeyin.

2017 yılına kadar İletişim, '**Ortak İletişim Raporunun**⁴⁰ HRC'ye sunulmasına kadar (Mart, Haziran ve Eylül) gizli tutulurdu. Bu tarihlerde sivil toplum, en son HRC oturumundan sonra gönderilen tüm iletileri ve alınan Devlet yanıtlarını görebilmektedir. Bugün ise, Devlet yanıtı için verilen 'son tarih' geçtikten sonra İletişim **Özel Prosedürler İletişim veri tabanında**⁴¹ periyodik olarak yayınlanmaktadır. Az önce sözü edilen 'son tarih' İletinin metninde belirtilir; ancak bu süre iddia mektuplarında ve acil başvurularda genellikle 60 gün, İleti bir yasa tasarısıyla ya da politikayla ilgiliyse 48 saat olmak üzere çok daha kısadır.

40 Birleşik İletişim Raporları için bakınız: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/CommunicationsreportsSP.aspx>.

41 İletişim veri tabanı için bakınız: <https://spcommreports.ohchr.org/>

Bu değişikliğe rağmen sistemin zaaflarından biri, Özel Prosedürlere sunulan herhangi bir bilginin kesin statüsünü izlemek zorunda olmasıdır. Örneğin, kurallar gereği yalnızca insan hakları savunucuları Özel Raportörü ve keyfi gözaltı/ zorla kayıplar Çalışma Grupları iletileri almış olduğunu açıklayabilir. Bu da sıkıntı yaratabilir; çünkü Özel Prosedürlerin gelen bilgiler temelinde harekete geçip geçmediği çoğu kez net değildir. Dolayısıyla, Özel Prosedürlerin belirli bir olaya ilişkin faaliyetinin durumunu öğrenmek istiyorsanız, bir takip mektubu ya da e-mail göndermeniz veya telefon ederek ilgili görev alanını destekleyen OHCHR görevlisine bunu sormanız gerekir. Bu arada, ilettiğiniz bilgide ele alınan durumda herhangi bir değişiklik olmuşsa bunu da OHCHR'ye bildirmelisiniz.

42 Tüm Özel Prosedürler basın açıklamaları için bakınız: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/NewsSearch.aspx>.

43 Gönderilen iletiler ve hükümet yanıtları veri tabanı için bakınız: <https://spcommreports.ohchr.org/>.

İpucu: Kimi durumlarda belirli bir Özel Prosedürün yaptığı en son **basın açıklamalarında**⁴² en sonda verilen irtibat bilgilerinden hareketle ilgili direktifi destekleyen OHCHR yöneticisinin kim olduğunu öğrenebilirsiniz. Bu belge ortak bir basın açıklaması ise iki kere kontrol edin; çünkü verilen irtibat bilgileri farklı bir direktifi destekleyen bir kişi olabilir! Şahsen irtibat kurma imkanınız varsa bu kişinin kartını ya da iletişim bilgilerini alın; çünkü bölümün genel e-mail adresine yazmaktan çok bu kişiye doğrudan yazmak daha iyi sonuç verebilir.

5. Bir iletinin takibi için neler yapılabilir?

İleti yapıldıktan ve hükümetin yanıtı istendikten sonra sürecin artık yerel grupların elinden çıkmış olduğu düşünülebilir. Ancak, takip işlemini buna rağmen yapmanın çeşitli yolları vardır.

Bir kere, hükümetin yanıtı OHCHR tarafından alınmışsa, yorumlar ve başka ne yapılabileceği konusunda iletinin asıl kaynağıyla temasa geçilebilir. Böyle bir temas gerçekleşmese bile, ileti **veri tabanına**⁴³ girildikten sonra hükümetin Özel Prosedürlere verdiği yanıtı görmek mümkün olacaktır. Hükümetin verdiği yanıtı ilişkin yorumlar, özellikle bu yanıtla mağdurların ya da bilgi kaynaklarının gerçek deneyimleri arasında farklılık varsa, doğrudan OHCHR'ye iletilebilir.

İpucu: Gündeminizdeki olaya dikkat çekmek için Özel Prosedürler tarafından ileti yapılmasını beklemeniz gerekmez. Bilgi sunmuş olmanızı medyayı hedefleyen bir kampanyayı sivil toplumda yürütmeniz için bir zemin oluşturur. Örneğin, söz konusu durumun size BM'ye başvurmaktan başka bir yol bırakmayacak ölçüde nasıl ciddi boyutlar almış olduğunu ortaya koyabilirsiniz.

İkincisi, gerek iletinin kendisi gerekse alınan herhangi bir hükümet yanıtı (anlam taşımaya ya da mektupta yer sorulara yanıt vermese bile), yerel savunu çalışmalarında Özel Prosedürlere verilen sözleri tutması için hükümete baskı yapılmasında ya da yanılıcı iddiaların açığa çıkarılmasında kullanılabilir. Bu arada hükümet yanıt vermeye özendirilebilir ve yanıt vermeme durumu da kamuoyuna yansıtılabilir.

Örnek: Sri Lanka'da savunucular, hükümetin, belirli bir Özel Prosedürün tavsiyelerinin kendisi için bağlayıcılık taşımadığını ileri süren iddialarından hareketle bu iddiaların neden doğru olmadığını açıklamış, görevli kişi ve diğer mekanizmalar tarafından yapılan tavsiyelere dikkat çekmiş, tavsiyelerin uygulanması yönünde hükümet üzerindeki baskısını artırmıştır.

Ülke ziyaretleri

44 Gündemdeki ülke ziyaretlerinin listesi için bakınız (her zaman güncellenmiş olmadığından başka bir kaynak için aşağıya bakınız): http://spinternet.ohchr.org/_Layouts/SpecialProceduresInternet/Forthcomingcountryvisits.aspx.

45 Gündemdeki ülke ziyaretlerinin listesi için bakınız (her zaman güncellenmiş olmadığından başka bir kaynak için yukarıya bakınız):

https://docs.google.com/document/d/95Struc977Y5E_rmASg2rurZPagY1T7U4vukuEtfXafg/edit.

İnsan hakları savunucularının kendilerinin ve Özel Prosedürlerin çalışmalarını güçlendirmek için ülke ziyaretleriyle ilişkilendirmelerinin çeşitli yolları vardır. Ülkeniz için talep edilen ya da programlanan herhangi bir ziyaret olup olmadığını görmek için **OHCHR [web sitesine](#)⁴⁴ ve [çevrimiçi güncellemelere](#)⁴⁵** bakılması yararlı olacaktır.

En başta, sivil toplum, belirli bir ülkedeki duruma dikkat çekilmesi amacıyla kendi çalışma alanlarındaki Özel Prosedürleri ülke ziyareti yapmaya özendirilebilir. Bu, ilgili uzmana yazarak ve ziyaretin neden yararlı olacağını açıklayarak yapılabilir. Özel Prosedürler ziyareti düşünüyorlarsa ev sahibi ülkeden davet talebinde bulunurlar; böyle bir davetin yapılmayacağını belli olduğu durumlarda ise ulusal STÖ'ler hükümetleri nezdinde davet çıkartılması için lobi faaliyetinde bulunabilirler. Kimi hükümetler tüm Özel Prosedürlerin ziyaretini mümkün kılmak üzere 'kalıcı davet' adı verilen uygulamaya başvurmuştur. Bu uygulamada da her bir ziyaret için talep ve görüşme söz konusu olmakla birlikte söz konusu Devletler ziyareti kabul etme yolunda daha fazla baskı altındadır.

Bu arada, görevliler ne zaman nereye ziyaret edecekleri konusunda kendi fikirlerine sahiptir ve yerel sivil toplum gruplarıyla hiçbir görüşme yapmaksızın da ziyaret için talepte bulunabilirler. Daha seyrek görülen kimi örneklerde ise hükümetin kendisi Özel Prosedür görevlilerini ziyaret için özendirilebilir. Kimi durumlarda bu özendirme iyi niyetlidir ve arkasında hükümetin yapılacak ziyaretin insan haklarının daha iyi korunmasında kendisine yardımcı olacağı inancı yatar. Diğerlerinde ise ziyaret, hükümetin iyi bir performans sergilediğine inandığı insan hakları alanlarını öne çıkarma açısından bir fırsat olarak değerlendirilir.

İpucu: Kimi ülkeler söz konusu olduğunda hükümetin bir Özel Prosedür ziyareti için davette bulunmayı kabul etmesi hayli düşük bir ihtimaldir. Bu güçlüğü aşmanın bir yolu, sivil toplumun ya da akademik bir kurumun resmi bir yoldan belirli bir görevliyi bir konferans ya da başka bir etkinlik için ülkeye davet etmesidir. Bir Özel Prosedür resmi olmayan bir ziyaretin ardından tavsiyeler de içeren tam bir rapor hazırlayamaz; ancak, uzmanlarla ilişki geliştirilmesine ve bu uzmanların dikkatlerinin ağır ihlal durumlarına ve vakalarına çekilmesine yardımcı olabilir. Hükümet temsilcileriyle diyalogun iyi olması halinde bu aynı zamanda resmi ziyaretin de yolunu açabilir

İkincisi, bir ziyaret konusunda anlaşmaya varıldığında, STÖ'ler ziyaret öncesi hazırlıklara yardımcı olacak bilgiler sunabilirler ve ziyaretçilerin bu ziyaretleri sırasında kimi özel duyarlılık alanlarına ilgi göstermelerini isteyebilirler. STÖ'ler ayrıca ziyareti kamuoyuna duyurarak da katkıda bulunabilirler. Ziyaret gündemi neticede görevlilerle Devlet arasında görüşülecektir; bununla birlikte STÖ'ler gerek resmi toplantıların içeriğini etkilemek gerekse ek olarak enformel toplantılar yapılmasını sağlamak üzere çalışmalar yapabilirler. Uzmanın bağımsızlığının ve 'engelsiz erişiminin' önemi de burada ortaya çıkar.

Üçüncüsü, ziyaret sırasında STÖ'ler uzmanla görüşerek soruları yanıtlayabilirler ve duyarlı oldukları konuları uzmanın dikkatine sunabilirler. Bu tür buluşmalar OHCHR'de görevin eşgüdümünden sorumlu personelle temas ederek düzenlenebilir. Bu ziyaretlerin süreleri çoğunlukla sınırlı kaldığından, mümkün olduğu kadar çok sayıda grubun deneyimlerini paylaşma imkanı bulması açısından toplantıların yerli STÖ'ler arasında eşgüdümüne kavuşturulması yararlı olacaktır.

Güvenliğin bir sorun olduğu hallerde savunucular görevlilerle özel mekanlarda ya da güvenli sanal ortamlarda buluşmayı düşünebilirler. Ülkede bağımsız sivil toplum için çok az yer varsa ya da hiç yoksa bu toplantılar başka ülkelerde ya da Cenevre'de, ziyaret öncesinde, ziyaret sırasında – kimi durumlarda da ziyaret sonrasında- gerçekleştirilebilir ve kolaylaştırıcılığı da ortak uluslararası STÖ'ler üstlenebilir.

Son olarak, ziyaretin tamamlanması üzerine uzman tarafından bir rapor hazırlanacak, bu rapor ve tavsiyeler HRC'ye sunulacaktır. Bu iş kimi zaman ziyaretten sonra bir yıl kadar bir zaman alabildiğinden pek çok Özel Prosedür kapsamlı 'misyon sonu' basın açıklamaları hazırlamaya başlamıştır ve raporda yer alması muhtemel başlıca duyarlılık noktaları bu açıklamalarda da bulunabilmektedir.

Ülke ziyareti raporu ulusal STÖ'ler tarafından bir savunucular aracı olarak kullanılabilir. Ulusal STÖ'ler ayrıca hükümetin isteksiz görüldüğü alanlarda belli başlı tavsiyelerin yaşama geçirilmesi için doğrudan baskıda da bulunabilirler. Sivil toplumun kendi ülkesinde hükümet yetkilileriyle kolaylıkla ya da güvenli biçimde 'lobi' yapamadığı hallerde tavsiyelerin medyayla ve diplomatik çevrelerle paylaşılması da yararlı olacaktır.

46 Örneğin sosyal medya konusunda: <https://twitter.com/CDHVitoria/status/823306382233530368>.

47 Örneğin sosyal medya konusunda: <https://twitter.com/ForstMichel/status/822643187886018561>.

48 Açıklama için bakınız: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21111&LangID=E>.

49 Rapor için bakınız: <https://undocs.org/A/HRC/37/51/Add.2>.

50 Makale için bakınız: <http://im-defensoras.org/2017/01/noticias-relator-sr-michel-forst-alerta-sobre-la-violencia-especifica-que-enfrentan-las-defensoras-de-ddhh/>.

51 Örneğin sosyal medya konusunda: <https://twitter.com/IMDHyD/status/824814294948790272>.

52 Video sunumunun hasıl yapılacağı konusunda daha fazla bilgi için bakınız: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/>

Örnek: Meksika'daki ulusal STÖ'ler 2026 yılında ülkeye yapacağı ziyaret öncesinde gündem hazırlanmasında insan hakları savunucuları Özel Raportörü ile yakın mesai içinde olmuşlardır. STÖ'ler, Özel Raportöre yardımcı olmak amacıyla öncelikli konular, buluşulacak gruplar ve ziyaret edilecek yerler konusunda kendisine bilgi vermişlerdir. Ziyaret sırasında Özel Raportör ve STÖ'ler şu hususlara **dikkat çekmiştir**⁴⁶. Raportörün farklı kesimlerle yaptığı **toplantılar**⁴⁷, ziyaret ettiği yerler ve kamuya açık etkinliklerde dile getirdiği görüş ve düşünceler. Ziyaretin sonunda Özel Raportör bir misyon sonu **açıklaması**⁴⁸ yapmıştır. Bu açıklama, ülke misyonu **raporunun**⁴⁹ HRC'ye sunulmasını beklemeden geliştirilen ön tavsiyeleri içermekteydi. STÖ'ler böylelikle kendi savunularında bunları **hemen**⁵⁰ **kullanabildiler**⁵¹ ve Devletin temel konularda ilerleme sağlayamamasına dikkat çekme açısından, aylar sonra gerçekleşecek bir sunum öncesinde avantajlı duruma geldiler.

Rapor verme

Uzmanların HRC'ye yaptıkları sözlü sunumları izleyen interaktif diyalog sırasında ECOSOC akreditasyonuna sahip STÖ'lerin tam katılımlı Konsey toplantısında açıklamalarda bulunma ve soru sorma imkanları vardır. Bu müdahalelerle uzmanlar yeni konulara bakmaya, duyarlılık taşıyan belirli ülkelere ya da gruplara dikkat çekmeye ve kendi çalışmalarının belirli bir yönüne ilişkin daha fazla ayrıntı istemeye özendirilebilirler. Uzmanlar HRC'ye genellikle bizzat katıldıklarından görevlilerle ya da onların Cenevre'deki temsilcileriyle buluşma fırsatı da bulurlar. Bunlara ek olarak uzmanlar nezdinde yapılacak lobi çalışmalarlarıyla sözlü sunumlarında yer alan özellikle ciddi durumların ele alınması ya da ülke özelinde örnekler verilerek tematik rapora ilişkin sivil toplum kaygılarının ortaya konulması mümkün olabilir.

Kimi Özel Prosedürler BM Genel Kuruluna yılda bir kez tematik rapor sunar; ancak sivil toplumun bu oturumlarda söz alması mümkün değildir. New York'a gitmenin mümkün olduğu hallerde uzmanlar çoğu kez yan etkinlikler düzenlemekte ve sivil toplumla özel toplantılar yapmaktadır.

İPUCU: Kuruluşunuzun ECOSOC akreditasyonu olmasa ve Cenevre'ye gidemezseniz bile ortak bir açıklama hazırlamak üzere ECOSOC statüsüne sahip bir STÖ ile birlikte iş yapabilirsiniz. Böylece ortaklaşa hazırlanan metin görevliyle yapılacak interaktif diyalog sırasında siz ya da diğer kuruluş tarafından HRC'ye sunulabilir.

Geçmişte bakıldığında belirli hallerde **videolu bir açıklama** yapılabildiği görülmektedir.⁵² 2020-2021 döneminde COVID-19 yüzünden görevlilerin çalışmaları ve başka yerlere gitmeleri sınırlandırıldığından bu yola daha çok başvurulmuştur. Böylece savunucular doğrudan HRC'ye ve görevliye hitap etme olanağı bulmuştur. Unutmayın: Bu tür açıklamaların süresi kesin olarak 1,5 dakika ile sınırlıdır!

İnsan hakları savunucuları Özel Prosedürleri güvenli biçimde nasıl kullanabilir?

BM uzmanı ya da onların personeliyle temas halinde bulunulması kimi durumlarda insan hakları savunucularının maruz kaldıkları riski artırabilir. Dolayısıyla, Özel Prosedürlerle ilişki sonucu ortaya çıkabilecek tehlikeler, bunların azaltılması için atılabilecek adımlar, sindirmeye yönelik ya da misilleme niteliğindeki girişimlere nasıl yanıt verilebileceği gibi konuların önceden düşünülmesi önemlidir.

İletişim

Bilgi kaynağı, Özel Prosedürün ileti gönderdiği Devletten ya ta devlet dışı aktörden genellikle gizli tutulur. Gizliliğin güçlendirilmesi açısından bir başka STÖ'nün sizin adınıza bilgi sunmasını da isteyebilirsiniz.

İPUCU: Dijital güvenlikle ilgili kaygılarınız varsa kimi görevlilerin ayrıca şifreli e-mail adresleri olduğunu dikkate alın. Görevlilerle temas etme imkanınız yoksa, bu kişilere örneğin WhatsApp, Telegram ya da Signal gibi şifreli uygulamaları olup olmadığını sorabilirsiniz. Güvenilir ortaklar da bu bilgilere ulaşmanıza yardımcı olabilir.

Ek olarak, bilgi sunan kişiler, sundukları bilgilerde gizli tutulup ilgili hükümete gönderilmesini istemedikleri hususları da belirtebilirler. Burada süreç somut ihlal durumlarıyla, kişiler ya da gruplarla ilgili olduğundan, Özel Prosedürlerin ilgili hükümete ayrıntılı bilgi veremedikleri hallerde harekete geçmelerinin güç olduğunu da unutmamak gerekir.

Başka bir deyişle, hassas durumlar söz konusu olduğunda bir yanda Özel Prosedürlerin harekete geçebilmesi açısından yeterli bilgi sağlama isteği ile diğer yanda bu bilgilerin verilmesinin daha fazla baskı getirme riski arasında ince bir dengenin tutturulması gerekir.

Sunumda bulunurken, bunun adları geçen kişiler üzerindeki olası etkilerine dikkat etmek zorunludur; onayın Özel

Prosedürler açısından bu kadar önem taşımasının nedeni de budur. Bilgi sunan gruplar, adı geçen kişilerin ya da ailelerin bu işe onayının olup olmadığını açıkça belirtmelidir. Bu onay olmadıkça Özel Prosedürler bu mağdurların adlarını herhangi bir iletide belirtmeyecektir. Özel Prosedürler iletilerinin potansiyel tehlikelerinin farkındadır, bu nedenle 'zarar vermeyeceksin' yaklaşımını benimserler ve tehlikenin çok büyük olduğunu değerlendirdikleri durumlarda da hiç harekete geçmemeyi tercih edebilirler.

İPUCU: Kimi durumlarda karşı tepki ilgili kişinin ötesinde onun ailesinin tamamını, kuruluşunu ve ağını da hedef alabilmektedir. Özel Prosedürlerle ilişkilmeden önce, riskleri azaltma, olası olumsuzlukları tartışma ve karşı bir hazırlık açısından, durumu etkilenebilecek herkesle birlikte ele almak önemlidir.

Misilleme

53 Misillemelere yanıt ve hesap verebilirliği artırmak için BM mekanizmalarının nasıl kullanılacağına ilişkin bir rehber için bakınız:

<https://ishr.ch/defenders-toolbox/resources/reprisals-new-ishr-handbook-on-reprisals-for-human-rights-defenders/>

Hangi bağlamda olursa olsun bir Devlete ya da güç sahibi kurumlara sesinizi yükseltirseniz bu sizi risk altına sokabilir. **'Misilleme'**⁵³, BM ile ya da bölgesel bir insan hakları organıyla işbirliği yapmış ve yapmakta olan ya da işbirliğini hedefleyen kişi ya da grubun maruz kaldığı sindirme eylemleri ve saldırıları için kullanılan bir terimdir. Son yıllarda, yerel, bölgesel ve uluslararası düzeylerde olmak üzere, insan hakları aktivistlerinin ve savunucularının maruz kaldıkları tehdit, sindirme ve misilleme gibi durumlara ilişkin kaygılar daha da artmıştır.

Misillemeler genellikle Devleti eleştirilere karşı koruma adına polis, askeriye ve güvenlik güçlerinden ya da yargı organlarından gelir. Ayrıca sık görülen bir durum da bu tür eylemlerin Devletle bağlantıları doğrudan ya da dolaylı olabilen veya hiç olmayan iş çevreleri, suç örgütleri ya da silahlı gruplardan gelmesidir. Söz konusu ihlaller çeşitli biçimler alabilir: Savunucuların etkinliklerinin keyfi olarak kısıtlanması, kuruluşlarının normalin ötesinde denetlenerek sıkıştırılması, sürekli gözetleme altında tutulma, karalama, maddi kaynaklara erişimin engellenmesi, keyfi tutuklama, fiziksel şiddet ve öldürme bunlar arasındadır. Misilleme, cezalandırmanın yanı sıra ayrıca caydırıcılık için de başvuru olan bir yoldur.

Misilleme riskinin arttığı özel uğraklar vardır. Bu tür durumlar devlet yetkililerinin insan hakları sicillerinin ortaya konulmasından fazlasıyla rahatsız olacakları hallerdir. Riskin artacağı bir başka durum da bir savunucunun hükümetin insan hakları alanındaki sicilini ortaya koyan herhangi bir iç meseleyi bir BM insan hakları organının önüne getirmesidir. Hükümetler, bölgesel ya da uluslararası ölçekte insan hakları ihlalcileri olarak gösterilmek istemezler. Hükümeti açığa seren savunuculara yönelik tepki, özellikle Devletin cezasızlıktan yarar sağladığı hallerde özellikle sert olabilir.

Özel Prosedürlerin, örneğin bir ülke ziyareti sırasında ya da aradaki iletişimle ilgili olarak kendileriyle temasa geçen savunucuların maruz kaldıkları misillemelere tepki verme sorumluluğu vardır. Özel Prosedürlerin, hem mahrem hem de dışı açık olmak üzere buna tepki verebilecekleri **çeşitli yollar**⁵⁴ ve yapılacak iş tek tek vakalar özelinde kararlaştırılır:

54 Farklı biçimlerdeki yanıtlar hakkında daha fazla bilgi için bakınız: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/Actsofintimidationandreprisal.aspx>.

- Görevliler, ilgili Devlete bir ileti gönderebilirler ve/ya da belirli bir duruma ilişkin basın açıklaması yapabilirler. Durumdan HRC'ye ve Genel Kurula sunacakları raporlarda söz edebilecekleri gibi, belirli bir yanıtın hazırlanmasında uluslararası ya da bölgesel düzeylerde diğer insan hakları mekanizmalarıyla birlikte de çalışabilirler.

55 Açıklama için bakınız: <http://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21772&LangID=E>.

56 Rapor için bakınız: <https://undocs.org/A/HRC/35/26/Add.2>.

Örnek: Aşırı yoksulluk Özel Raportörünün Çin ziyaretinin ardından, orada tanıştığı insan hakları hukukçularından biri keyfi olarak gözaltına alınmış ve devlete karşı faaliyetle suçlanmıştı. Özel Raportör, ülke misyonu hakkında HRC'ye sunum yaparken bu insan hakları savunucusuna **özel referansta** bulundu⁵⁵. Söz konusu kişinin serbest bırakılması için Çin'e 'özel savunma' bildiren Özel Raportör, yapılan suçlamaların '*bu tür durumlarda hiç yeri olmaması gereken hukuksal bir zorlama olduğunu*' belirtti. Ülke ziyareti **raporunda**⁵⁶ ziyarette bulunan görevli ile buluşan ya da buluşmayı planlayan insan hakları savunucularını hedef alan misilleme hareketlerine karşı, Özel Raportör tarafından başvuru girişimlere açık atıfta bulunuldu. Raporunda ayrıca bir ileti ve basın açıklamasına da yer verildi.

- Özel Prosedürler durumları kendi aralarında görüşmek ve devletin harekete geçmesini sağlamak üzere Hükümet yetkilileriyle buluşmaya karar verebilirler. Ayrıca, durumu sahadaki BM temsilcileriyle birlikte Genel Sekreter, İnsan Hakları Özel Komiseri ve HRC Başkanı dahil olmak üzere merkezde gündeme getirebilirler.
- Özel Prosedürler **Eşgüdüm Komitesi**⁵⁷ (görevliler arasında eşgüdüm oluşturma ve onlarla hükümetler, BM sisteminin geri kalanı ve sivil toplum arasında köprü oluşturma amacıyla kurulmuştur) her yıl misillemelerle ilgili bir odak nokta tayin eder. Bu kişi Özel Prosedürlere sunulan tüm durumların kapsamlı bir kaydını tutmaktan sorumludur. Eşgüdüm Komitesi misillemeler konusunu HRC'de, İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinde, İnsan Hakları Genel Sekreter Yardımcısı (ASG) ve Genel Sekreter önünde gündeme getirmekle görevlidir. Eşgüdüm Komitesi gerekli görüldüğünde ve ilgili görevlilerle istişare halinde örneğin ilgili Devlet ya da paydaşla temasa geçme, basın açıklaması yapma, vb. gibi ek girişimlerde bulunabilir.

57 Koordinasyon Komitesi hakkında daha fazla bilgi için: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/CoordinationCommittee/Pages/CCSpecialProceduresIndex.aspx>.

58 ASG'nin görevi hakkında daha fazla bilgi için bakınız: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Misillemeler/Pages/ReprisalsIndex.aspx>.

59 İnsan hakları alanında BM ile işbirliği bağlamında Genel Sekreter tarafından hazırlanan sindirme ve misilleme ile ilgili yıllık raporların listesi için bakınız: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Misillemeler/Pages/RaporVerme.aspx>.

60 Özel Prosedürler Yıllık Raporları için bakınız: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/AnnualReports.aspx>.

61 ematik direktiflerin listesi ve e-mail adresleri için bakınız: http://spinternet.ohchr.org/_Layouts/SpecialProceduresInternet/ViewAllCountryMandates.aspx?Type=TM.

62 Ülke direktiflerinin listesi ve e-kim adresleri için bakınız: http://spinternet.ohchr.org/_Layouts/SpecialProceduresInternet/ViewAllCountryMandates.aspx.

63 Özel Prosedürlere bilgi sunma açısından çevrimiçi anket konusunda bakınız: <https://spsubmission.ohchr.org/>

- Özel Prosedürler, Eşgüdüm Komitesi aracılığıyla, ASG ile birlikte çalışma isteğini dile getirmiştir. ASG'de halen Letonyalı insan hakları uzmanı Ilze Brads Kehris görev yapmaktadır ve kendisi 2016 yılında eski Genel Sekreter Ban Ki-moon tarafından **görevlendirilmiştir**⁵⁸. Üst düzey görevli olarak BM'nin sindirme ve misilleme gibi hareketlere son verme çabalarına öncülük etmekte, bu tür fiillere karşı birleşik bir BM tepkisi oluşması için çalışmaktadır. ASG misilleme vakalarını Devletler nezdinde özel toplantılarda ya da yazışmalarla dile getirebilmektedir. Misilleme iddialarına yanıt verirken ASG genel olarak söz konusu Devletle özel iletişime geçmektedir. Ancak, ilgili Devletler açısından uygunsu bu yanıtın kamuya açık olması özendirilmektedir.
- Misilleme vakalarını ele almak üzere ASG tarafından başlatılan girişimler, istisnasız hepsini kapsamaya bile genel olarak Genel Sekreterin her yıl Eylül ayında HRC'ye sunduğu yıllık **misilleme raporunda**⁵⁹ yer almaktadır. Sivil toplum, gerçekleşen misilleme olaylarını Özel Prosedür görevlileri aracılığıyla ya da doğrudan ASG'ye iletebilir. Yıllık misilleme raporu ayrıca geçmişteki olaylarla ilgili takip bilgilerini de içermektedir. Bu raporlarda yavaş yavaş da olsa küresel ölçekte misilleme eğilimleri, Çin dahil olmak üzere misillemeye sistematik olarak başvuran Devletler ve önleyici yaklaşımın önündeki sorunlar gibi konular da yer almaya başlamıştır.
- Özel Prosedürler **Yıllık Raporu**⁶⁰ direktif uygulayıcılarının başlıca kaygılarını ve başlattıkları girişimleri yansıtan bir bölüm içerir.

Özel Prosedürlerle ilişkiniz sonucunda herhangi bir sindirme ya da misilleme eylemiyle karşılaştıysanız şunlarla irtibat kurabilirsiniz:

- İlgili **tematik**⁶¹ ya da **ülke özelindeki**⁶² direktif uygulayıcısı (**iletişimde çevrimiçi anket**⁶³ de kullanabilirsiniz)
- ASG: **reprisals@ohchr.org**
- HRC Başkanı: **hrcpresidency@unog.ch**

Ek olarak, konunuzu misillemelerle ilgili Genel Sekreterin yıllık raporuna da iletebilirsiniz. Bu tür gönderiler için çağrı genellikle her yılın baharında (Nisan/Mayıs) yapılmaktadır. Gönderiler için adres: **reprisals@ohchr.org** Rapor da aynı yılın Eylül ayında İnsan Hakları Konseyi'ne sunulmaktadır.

Çalışmalarımız ya da bu yayında ele alınan
herhangi bir konu hakkında daha fazla bilgi için
web sitemizi ziyaret edebilirsiniz:

www.ishr.ch

www.ishr.ch
bize ulaşın
information@ishr.ch

www.facebook.com/ISHRGlobal

www.twitter.com/ISHRGlobal

www.youtube.com/ISHRGlobal

CENEVRE OFİSİ

Rue de Varembé 1, 5th floor
P.O. Box 16
CH-1211 Geneva 20 CIC
Switzerland

NEW YORK OFİSİ

777 UN Plaza, 7th floor
New York, NY 10017
USA